

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

น้ำมัน เป็นพลังงานที่สำคัญประเภทหนึ่งที่ประชาชนทุกกลุ่มล้วนต้องเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในการเดินทาง รวมไปถึงการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของภาคการผลิตต่างๆ ที่ใช้น้ำมันเป็นส่วนประกอบในขั้นตอนการผลิต ซึ่งการปรับตัวสูงขึ้นของราคาน้ำมัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งน้ำมันดิบที่เป็นวัตถุดิบตั้งต้นในการแปรรูปสู่ผลิตภัณฑ์น้ำมันประเภทต่างๆ ย่อมจะส่งผลกระทบต่อเนื่องถึงต้นทุนในการผลิตสินค้าและบริการที่จะเชื่อมโยงสู่ราคาสินค้าและบริการที่จะปรับสูงขึ้นจนกระทบต่อค่าครองชีพของประชาชนผู้บริโภคอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

วิกฤตราคาน้ำมันที่สูงขึ้นในปัจจุบันและในอนาคตมีปัจจัยที่กำหนดราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกที่เปลี่ยนแปลงไป โดยในอดีตปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจจะเป็นปัจจัยที่กำหนดค่อนข้างชัดเจน จนถึงในช่วงเวลาปัจจุบันที่ปัจจัยทางการเงินและการลงทุนเป็นปัจจัยกำหนดอย่างเด่นชัดแทน การปรับตัวสูงขึ้นของราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกในช่วงเวลาปัจจุบันอาจจะยังคงอยู่ในระดับที่สูงอย่างต่อเนื่อง และอาจจะมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นได้อีก หากเกิดเหตุการณ์ผิดปกติมาสนับสนุน อาทิ สถานการณ์ความไม่สงบในตะวันออกกลาง จะส่งผลกระทบต่อราคาน้ำมันดิบในตลาดโลก และราคาน้ำมันในรูปแบบต่างๆ ที่ใช้ในภาคการผลิตและการบริโภคภายในประเทศให้เพิ่มสูงขึ้นได้ ที่มา: ศูนย์วิจัยกสิกร, 2550 (ระบบออนไลน์)

การค้าน้ำมันของประเทศไทยเป็นการค้าเสรีโดยใช้ระบบราคาน้ำมันลอยตัว ประเทศไทยเริ่มใช้ระบบราคาน้ำมันลอยตัวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 ผู้จำหน่ายสามารถปรับราคาขายปลีกน้ำมันขึ้นลงได้ การขยายตัวของสถานีบริการน้ำมันได้เพิ่มจำนวนมาก โดยมีจำนวนสถานีบริการน้ำมันทั่วประเทศเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ระบบการค้าน้ำมันของสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง แบ่งออกเป็น 2 ประเภทได้แก่ สถานีบริการในสังกัด(สถานีบริการลูก) ซึ่งมีข้อตกลงกับบริษัทผู้จำหน่าย(บริษัทแม่)แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มผู้ค้าน้ำมันรายใหญ่(Major Oil Brands) ได้แก่ ปตท. เชลล์ เอสโซ่ เซฟรอน และบางจาก และกลุ่มผู้ค้าน้ำมันรายเล็ก(Minor Oil Brands) ได้แก่ สยามสหบริการ(Susco) ภาคใต้เชื้อเพลิง(PT) ปิโตรนาส ระยองเฟียว กูเวต พีที ทีพีไอ และพีเอ และสถานีบริการอิสระ(ผู้ค้าน้ำมัน

รายย่อย) ประกอบกิจการจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิงโดยมิได้เป็นตัวแทน หรือใช้เครื่องหมายการค้าของบริษัทใดบริษัทหนึ่ง(สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ วารสารนโยบายพลังงาน ฉบับที่ 72 หน้า 36- 37)

จากสถานการณ์ในช่วง 2534-2539 มีการเพิ่มการแข่งขันในตลาดค้าปลีกน้ำมัน โดยขยายจำนวนสถานีบริการค้าปลีกน้ำมันให้มาก และกระจายทั่วประเทศเป็นมาตรการเสริมที่สำคัญ ผลักดันให้กลไกทางการตลาด ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้ระบบราคาน้ำมันลอยตัว ดังนั้นรัฐจึงได้ลดกฎเกณฑ์การตั้งปั้มน้ำมัน เพื่อจูงใจให้มีการจัดตั้งสถานีบริการเพิ่มขึ้น และส่งผลทำให้มีจำนวนสถานีบริการเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้รูปแบบของสถานีบริการเริ่มเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในท้องที่ต่างจังหวัด จะมีลักษณะของปั้ม ที่ลงทุนค่อนข้างต่ำ รูปแบบง่ายๆ และมีขนาดเล็ก โดยเน้นราคาขายหน้าปั้มที่ถูก ทั้งนี้ การแข่งขันในช่วงแรกจะเน้นการแข่งขันทางการลดราคาขายปลีก

ตั้งแต่ปี 2539 เป็นต้นมา รูปแบบการแข่งขันเริ่มเปลี่ยน โดยผู้ค้าน้ำมันรายใหญ่เริ่มนำกลยุทธ์ที่ไม่ใช่ราคา (Non Price) เพื่อส่งเสริมการขายภายในปั้ม เช่น เปิดร้านสะดวกซื้อ และเน้นการบริการ ทั้งการให้บริการห้องน้ำที่สะอาด การให้สินเชื่อแก่ลูกค้า การให้ของแถม บริการเชีครด เติมน้ำล้างกระจก และเติมน้ำมัน เพื่อดึงดูดลูกค้า ทำให้สงครามการแข่งขันระหว่างสถานีบริการน้ำมันทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น และเริ่มมีการปิดตัวของปั้มน้ำมันบางส่วนลง เพราะไม่คุ้มทุนในการดำเนินการต่อไป และต่อมาบริษัทน้ำมันบี พี ออยล์ (ประเทศไทย) จำกัด ได้ขายโอนสถานีบริการน้ำมัน จำนวน 47 แห่ง ให้กับบริษัท น้ำมันกาลเท็กซ์ (ไทย) จำกัด จากผลกระทบที่เกิดขึ้นในตลาดการแข่งขันค้าปลีกน้ำมัน เริ่มส่งสัญญาณให้เห็นว่า ภาวะการแข่งขันของตลาดค้าปลีกน้ำมัน ผ่านสถานีบริการใกล้จะถึงจุดอิ่มตัว

สถานการณ์ในช่วง 2540-2543 จากผลกระทบของภาวะเศรษฐกิจเศรษฐกิจ ถดถอยและตกต่ำมาตั้งแต่ปี 2540 เป็นสาเหตุให้เกิดการชะลอตัวในการบริโภคน้ำมันของประเทศลง ทำให้อัตราการขยายตัวของสถานีบริการเริ่มลดลง ยิ่งไปกว่านั้นสถานีบริการต้องพยายามต่อสู้ทุกวิถีทางเพื่อให้ธุรกิจที่ดำเนินการมาอยู่รอด ทั้งวิธีการส่งเสริมการขายหน้าปั้ม และลดต้นทุนการดำเนินการต่างๆ เช่น หาแหล่งน้ำมันราคาถูก โดยอาจจะรับซื้อน้ำมันจากที่อื่นที่ไม่ใช่บริษัทแม่ ในขณะที่เดียวกันบริษัทผู้ค้าน้ำมันก็พยายามรักษาส่วนแบ่งทางการตลาดเอาไว้ โดยควบคุมสถานีบริการภายใต้ยี่ห้อของตนปฏิบัติตามสัญญาในการรับซื้อน้ำมัน ในที่สุดสถานีบริการที่แบกรับภาระการลงทุนไม่ไหว ก็เริ่มปิดกิจการลงมากขึ้น(สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ วารสารนโยบายพลังงาน ฉบับที่ 50 ตุลาคม-ธันวาคม 2543)

เช่นเดียวกับบริษัท บิลเลียนออยล์ จำกัด ที่ต้องแบกรับภาระต้นทุนน้ำมันในราคาที่สูงขึ้น ทำให้ทางบริษัทฯ มีต้นทุนสินค้าที่เพิ่มขึ้นในปีพ.ศ. 2553 ถึง 10.28% จากปี พ.ศ. 2552 ทำให้

บริษัทฯ ต้องแบกรับภาระต้นทุนขายถึง 16.11% จากสภาวะราคาน้ำมันเพิ่มสูงขึ้นทำให้ทางบริษัทฯ ดำเนินการลดค่าใช้จ่ายลง ไม่ว่าจะเป็นเงินเดือนของพนักงาน ที่ลดลงจากปี 2552 ถึง 11.08% ลดค่าจัดทำบัญชี ถึง 100% ค่าธรรมเนียมอื่น ๆ ดังตาราง 1.1

ตาราง 1.1 ค่าใช้จ่าย ในปีพ.ศ. 2552 – 2553 ของ บริษัทบิลเลียนออยล์ จำกัด

บริษัท บิลเลียนออยล์ จำกัด				
งบค่าใช้จ่าย				
ปีงบประมาณ 2552 - 2553				
	พ.ศ. 2552	พ.ศ. 2553	%	
ต้นทุนขาย ประกอบด้วย				
สินค้าต้นงวด	1,476,103.70	1,627,829.04	10.28	
บวก ซื้อ	131,404,701.91	152,297,809.42	15.90	
สินค้ามีไว้เพื่อขาย	132,880,805.61	153,925,638.46	15.84	
หัก สินค้าคงเหลือปลายงวด	1,634,572.63	1,521,733.45	-6.90	
บวก ต้นทุนน้ำมันสูญหาย	6,743.59		-100.00	
ต้นทุนขาย	131,252,976.57	152,403,905.01	16.11	
ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ประกอบด้วย	2552	2553	%	
เงินเดือน	1,052,450.00	935,800.00	-11.08	
ประกันสังคม	41,597.00	46,790.00	12.48	
เงินสมทบกองทุนทดแทน	-	952.00	100.00	
สวัสดิการน้ำดื่ม	9,780.00	10,061.00	2.87	
แบบฟอร์มพนักงาน	4,661.68	24,429.92	424.06	
ค่าจัดทำบัญชี	105,000.00	-	-100.00	
ค่าจัดทำและตรวจสอบงบการเงิน	20,000.00	20,000.00	-	
ภาษีซื้อไม่ขอคืน	1,304.48	493.10	-62.20	
ภาษีซื้อขอคืนไม่ได้	42,507.12	44,737.97	5.25	
ค่าธรรมเนียมธนาคาร	24,262.31	72,501.95	198.83	

ตาราง 1.1 ค่าใช้จ่าย ในปีพ.ศ. 2552 – 2553 ของ บริษัทบิลเลี่ยนออยล์ จำกัด (ต่อ)

ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ประกอบด้วย (ต่อ)	2552	2553	%
ค่าธรรมเนียมอื่น ๆ	26,502.10	21,471.83	-18.98
ค่าภาษีบำรุงท้องที่และโรงเรือน	26,556.00	2,655.00	-90.00
ค่าภาษีป้าย	54,320.00	21,056.00	-61.24
ค่าภาษี อบจ.	34,278.25	34,400.00	0.36
ค่าซ่อมแซม	45,264.32	37,140.44	- 17.95
ค่าไฟฟ้า	554,190.73	40,981.61	-92.61
ค่าโทรศัพท์	39,332.51	545,358.62	1,286.53
ค่าเสื่อมราคา	570,080.98	44,422.00	-92.21
วัสดุสิ้นเปลือง	8,747.39	510,857.51	5,740.11
ค่าเครื่องเขียนแบบพิมพ์	29,228.61	5,213.18	-82.16
ค่ารักษาความปลอดภัย	249,200.00	21,240.70	-91.48
ค่าน้ำบาดาล	14,996.00	16,812.00	12.11
ค่าเช่าสำนักงาน	384,000.00	384,000.00	-
ค่าบริการอินเทอร์เน็ต	21,860.00	21,240.00	-2.84
ค่าบริการทิวทัศน์	24,499.91	22,494.36	-8.19
ค่าประกันอัคคีภัย		2,000.00	100.00
ค่าเบี้ยประกันยานพาหนะ	45,819.96	41,849.58	-8.67
ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด	7,604.70	18,484.51	143.07
ค่ารับรองลูกค้า	2,409.00	0	- 100.00
ค่าการกุศล	7,535.00	0	-100.00
กองทุนน้ำมันเชื้อเพลิง	54,981.55	0	-100.00
ค่าธรรมเนียมหนังสือค่าประกัน	1,600.00	0	-100.00
	3,504,569.60	2,947,443.28	-15.90

หมายเหตุ: ในการคำนวณใช้ค่าใช้จ่ายในปี พ.ศ. 2552 เป็นปีฐาน

ดังนั้น การศึกษาเรื่องกระบวนการค่าน้ำมันดิบ การกลั่นน้ำมัน การค่าน้ำมันสำเร็จรูป เส้นทางการขนส่งและการตั้งราคาน้ำมันจึงมีความน่าสนใจเพื่อที่จะนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานให้เกิดความเข้าใจในธุรกิจการค่าน้ำมันอย่างครบวงจร และการวิจัยเชิงสำรวจผลกระทบจากความผันผวนของราคาน้ำมันต่อผู้ประกอบการสถานีบริการน้ำมัน วิธีการในการดำเนินธุรกิจของผู้ให้บริการสถานีบริการน้ำมันภายใต้สถานการณ์นี้ และแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อให้ธุรกิจสถานีบริการน้ำมันสามารถอยู่รอดได้

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษากระบวนการค่าน้ำมันตั้งแต่วัตถุดิบไปจนถึงผู้บริโภคน้ำมันในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- 2) เพื่อศึกษาผลกระทบจากความผันผวนของราคาน้ำมันต่อธุรกิจสถานีบริการน้ำมันในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- 3) เพื่อศึกษาวิธีการดำเนินธุรกิจสถานีบริการน้ำมันของผู้ให้บริการสถานีบริการน้ำมันในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้สถานการณ์ที่ราคาน้ำมันมีความผันผวน
- 4) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรค ในการดำเนินธุรกิจสถานีบริการน้ำมัน ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จากการศึกษาครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงกระบวนการค่าน้ำมันขั้นตอนตั้งแต่เป็นน้ำมันดิบจนไปถึงผู้บริโภคน้ำมันในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และผลกระทบจากความผันผวนของราคาน้ำมันต่อธุรกิจสถานีบริการน้ำมัน ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนวิธีการในการดำเนินธุรกิจอย่างไรภายใต้สถานการณ์นี้ ปัญหาอุปสรรคพร้อมทั้งแนวทางแก้ไขปัญหาการดำเนินธุรกิจสถานีบริการน้ำมัน สามารถนำผลการศึกษาไปเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการดำเนินธุรกิจสถานีบริการน้ำมันได้

1.4 ขอบเขตการศึกษา

- 1) ขอบเขตเนื้อหา

การศึกษานี้จะศึกษาถึงผลกระทบจากความผันผวนของราคาน้ำมันต่อผู้ประกอบการสถานีบริการน้ำมัน ในอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โดยนำแนวคิดการประหยัดจากขนาด (Economies of Scale) ห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ ตลาดผู้ขายน้อยราย

(Oligopoly) ความได้เปรียบเชิงแข่งขัน พฤติกรรมผู้บริโภคร การวิเคราะห์ต้นทุน และจุดคุ้มทุน ทฤษฎีราคา และการเลือกทำเลที่ตั้ง ถึงความผันผวนของราคาน้ำมันต่อผู้ประกอบการสถานีบริการน้ำมัน

2) ขอบเขตข้อมูล

แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ ข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการสถานีบริการน้ำมัน จำนวน 11 ราย

แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) วิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการกลั่นปิโตรเลียม กระบวนการกลั่น การขนส่งน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูป วิธีการซื้อขายน้ำมัน โครงสร้างราคาน้ำมัน สถานีให้บริการน้ำมัน เป็นต้น นอกจากนี้ผู้ศึกษาได้ดำเนินการ ค้นหาหาข้อมูลจากหนังสือ วารสาร เอกสารทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.5 นิยามศัพท์ทั่วไป

ผู้ค้าน้ำมัน หมายถึง ผู้ค้าน้ำมันตามมาตรา 7 และผู้ค้าน้ำมันตามมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติ การค้าน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2543 ได้แก่

มาตรา 7 ผู้ใดเป็นผู้ค้าน้ำมันที่มีปริมาณการค้าแต่ละชนิด หรือรวมกันทุกชนิด ปีละตั้งแต่หนึ่งแสนเมตริกตันขึ้นไป หรือเป็นผู้ค้าน้ำมันชนิดก๊าซปิโตรเลียมเหลวแต่เพียง ชนิดเดียวที่มีปริมาณการค้าปีละตั้งแต่ห้าหมื่นเมตริกตันขึ้นไป ต้องได้รับใบอนุญาตจากรัฐมนตรี

มาตรา 10 ผู้ใดเป็นผู้ค้าน้ำมันที่มีปริมาณการค้าปีละไม่ถึงปริมาณที่กำหนดตาม มาตรา 7 แต่เป็นผู้ค้าน้ำมันที่มีปริมาณการค้าแต่ละชนิดหรือรวมกันทุกชนิดเกินปริมาณที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด หรือเป็นผู้ค้าน้ำมันที่มีขนาดของถังที่สามารถเก็บน้ำมันเชื้อเพลิงได้เกินปริมาณที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด ต้องยื่นขอจดทะเบียนต่ออธิบดี

สถานีบริการน้ำมัน หมายถึง สถานที่สำหรับจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิงให้แก่ ประชาชน โดยวิธีเติมหรือใส่ลงในที่บรรจุน้ำมันเชื้อเพลิงของยานพาหนะ โดยใช้มาตรวัดน้ำมัน เชื้อเพลิงตามกฎหมายว่าด้วยมาตราชั่งตวงวัด ที่ติดตั้งไว้เป็นประจำ และให้หมายความรวมถึง สถานที่จำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิงให้แก่ประชาชนตามที่กำหนดในกฎกระทรวง